

Το αμήχανο κάλλος στην Ορθόδοξη παράδοση: Μεταξύ γνόφου και εμπειρικής βίωσης

/ [Πεμπτούσια](#)

5. Το άκτιστο-μακάριο-αθάνατο αμήχανο κάλλος στην Ορθόδοξη παράδοση

5.1 Μεταξύ γνόφου και εμπειρικής βίωσης

Το ησυχαστικό άκτιστο κάλλος σηματοδοτεί ένα προσωπικό άθλο: από τη διανοητική πλατωνική και πλωτινική σύλληψη του κάλλους στην εγκυρότητα εμπειρικής επαλήθευσής του, την εκπεφρασμένη μέσα από μια ευλογημένη αγνωσία του σπηλαιώτη -ησυχαστή, που τον καθιστά αυθεντικό γνώστη της σωματικότητάς του. Γιατί; Το ησυχαστικό άκτιστο-μακάριο-αθάνατο αμήχανο κάλλος εκπορεύεται από την άκτιστη ενέργεια του Θεού, αλλά δεν περιφέρεται κάπου αορίστως. Καταυγάζει στην εμπειρική ζωή του ίδιου του ησυχαστή. Το πλατωνικό αμήχανον κάλλος εκπορεύεται από την ιδέα του αγαθού, συναρτάται με το καλό και την αρετή, αλλά μένει σε έναν νεφελώδη ορίζοντα. Μεγάλη απόσταση το χωρίζει από το ησυχαστικό. Ισχύει και για τον ίδιο τον Πλάτωνα και για τους πολλούς εξ ημών, ό, τι έχει πει ο ίδιος για τους καλλιτέχνες: μιλάμε «μηδέν ειδότες» για όσα λέμε, δεν έχουμε εμπειρία, επιστρατεύουμε τη διάνοια. Χάνουμε έτσι το δρόμο στην αναζήτηση του κάλλους, που μένει «κρυφό» από τους σοφούς!

Φωτο: Γ. Αραβίδης

Με δεδομένη μάλιστα, εκτός των άλλων, την αρνητική στάση της αρχαιότητας απέναντι στο σώμα μοιάζει ασύμβατη η *Θεολογία εσόπτρου* ή η «απόρρητος θεολογία» (Πλεξίδης 2001, 122 κ.εξ.) προς τις πλατωνικές ιδέες. Παρακολουθώντας βέβαια κανείς τα περί κάλλους στον Πλάτωνα και Πλωτίνο και έχοντας υπόψη του τα περί κάλλους στην αγιοπατερική παράδοση ανακαλεί αρχικώς στο νου του αυτό που ιδιοφυώς είπε ο αγ.Ιωάννης Μαυρόπους: «μόνο δεν σε είδαν».

Ωστόσο, αν και το πλατωνικό αμήχανο κάλλος μας διοδεύει προς το άκτιστο και μας προετοιμάζει την εκφραστική φόρμα, μέσα στην οποία θα διαχυθεί το ησυχαστικό, επανακάμπτει στο ιδεαλιστικό του καταφύγιο και επουδενί δεν μας συντροφεύει μέχρι την υψικάμινο της ησυχαστικής σωματικότητας, μέσα στην οποία δεν τήκονται μόνον τα πάθη, αλλά εμπειρικά και επαληθευμένα βιώνεται η Αλήθεια. Για να είναι το αμήχανο κάλλος και άκτιστο δεν αρκεί να «κείται» απλώς και μόνον πέραν του φυσικού και αισθητικού, σε ένα νοητό ή υπερουράνιο τόπο, αλλά πρέπει να αποκαλύπτεται εμπειρικά, να γνωρίζεται και να μεταστοιχειώνει το φορέα του, επιδαψιλεύοντάς του υπαρκτική ελευθερία και πληρότητα, της οποίας δύναται να μετέχει εν συνεχεία καθένας, όλοι εμείς.

Η φιλοσοφία πορεύεται αδέσμευτη από δογματικά προαπαιτούμενα προς την αλήθεια, η πίστη υιοθετεί το «*Εγώ είμι η οδός και η αλήθεια*». Δεν είναι δυνατόν

εδώ να αναφερθούμε διεξοδικά σε αυτό το θέμα, μας βγάζει από τη ρώτα (Ενδεικτικά δες: Jaspers 1983,126 κ.εξ.). Φιλοσοφία και πίστη συνήθως ξιφουλκούν. Τις διακρίνει και μία αγαθή σύγκλιση, επουδενί ταύτιση: και οι δύο δεν καταπιάνονται με τη γνώση που έχει αντικειμενική ισχύ, αφορούν τη συνείδηση του υπάρχειν (ό.π.α.,19).

Παρόλα αυτά και παρόλο που οι Πατέρες υιοθέτησαν το λόγο των αρχαίων φιλοσόφων, οι διαφορές τους είναι συχνά αγεφύρωτες. Δεν υπάρχει «ανάμνησις» στους Πατέρες, αλλά αποκάλυψη, δηλ. δεν προέρχεται το κάλλος από κάπου αλλού, όπου ήταν πριν η ψυχή και αδολεσχούσε, αλλά από τις άκτιστες ενέργειες του Θεού. Δεν υπάρχει, επίσης, για τους Πατέρες *Αυτοκαλόν* αυτονομημένο από το Θεό, υπάρχει *Χάρις*, δεν υπάρχει ομορφιά ψυχής, αλλά του προσώπου της ψυχής, δεν υπάρχει πανώρια θέα και θάμπωμα, υπάρχει Θαβώρ, δεν υπάρχουν μυημένοι, οι οποίοι ως δια μαγείας απολαμβάνουν το κάλλος, αλλά *Μυστήρια* της Εκκλησίας που μας το κοινώνουν.

Θεϊκή τάξη και αρμονία στον κόσμο υπάρχουν τόσο για το φιλόσοφο, όσο και για τον ησυχαστή. Αλλά ο δεύτερος βλέπει το άκτιστο κάλλος να διαχέεται και μέσα στην κτίση, όπως θα δείξουμε παρακάτω, κάτι αδιανόητο για τον φιλόσοφο των ιδεών. Ο ησυχαστής δεν διακατέχεται από θεία μανία, όπως ο καλλιτέχνης, αλλά από Χάρη, ναι και αυτός δεν μπορεί να εξηγήσει τα άρρητα, αλλά είναι σίγουρος ότι και η ιδέα του αγαθού, όπως όλα τα κτιστά, έγιναν «εκ του μη όντος». Ο Θεός των Πατέρων είναι αιώνιος και απερινόητος, το ωραίο είναι μέσα του και αποκαλύπτεται με τις άκτιστες ενέργειές του (Δες: Προς Εφεσ. Γ,1: *κατά αποκάλυψιν εγνώρισέ μοι το μυστήριον*).

Βρίσκεσαι προ του ακτίστου κάλλους χωρίς να μαθητεύεις, χωρίς να μεσιτεύει διδαχή, δεν ερωτάς για να μάθεις, αλλά εντρυφάς στην ηδονή των μυστηρίων (άγ.Μάξιμος χχ,333), μένοντας ενεδός και παντελώς ανίκανος να διηγηθείς την εμπειρία σου (ό.π.α.,341). Στους ησυχαστές, λοιπόν, *αποκαλύπτεται*, βιώνεται αλλά δεν περιγράφεται το άκτιστο αμήχανο κάλλος. Ο Πλάτων το *ανα-καλύπτει*. Η πλατωνική άποψη δε, ότι το κάλλος είναι αιτία του έρωτος και ότι κάλλος και έρωτας είναι η τάση για επίγεια αθανασία, γιατί η θνητή φύση ζητά να είναι αθάνατη, δεν συνηχείται με τον ησυχασμό. Δεν θεωρούν οι ησυχαστές το κάλλος, όπως ο Πλάτων, ως απλό αίτιο του έρωτος, ή ως ευεργετικό και δημιουργικό έργο του έρωτος επί γης, αλλά ως άκτιστη ενέργεια του Θεού. Εξ αυτής αντλείς αθανασία, δεν είναι όμως ουσία, είναι ενέργεια. Η αθανασία είναι εν συνεχεία δώρημα του Σταυρού και της Ανάστασης.

Και τους ησυχαστές δεν τους χορταίνεις με τα μάτια και θέλεις να είσαι πάντα μαζί τους, αλλά ουδέν επίπεδο σχέσης υπάρχει με την αρχαιοελληνική

παιδεραστία! Όσο κι αν είναι η πλατωνική ομορφιά είναι άδολη, καθαρή, άμεικτη από ανθρώπινες σάρκες και χρήματα, ή άσχετη από το παραλήρημα των θνητών, δεν είναι έρωσ νυμφίου της Εκκλησίας, απαλλαγμένος από κάθε σκοπιμότητα. Αν και ο Πλάτων συνδυάζει την τέχνη με την θρησκεία και μιλάει για θεϊκή τάξη και αρμονία στον κόσμο, δεν αναφέρεται σε αμήχανο κάλλος της κτίσης.

Το άκτιστο-μακάριο-αθάνατο αμήχανο κάλλος μας αποκαλύπτεται δια του προσώπου των αγίων μας, κατά τον άγιο Ιωάννη το Δαμασκηνό: «και αυτό εφ' εαυτού τη αφαιρέσει μόνη το αποκεκρυμμένον αναφαίνοντες κάλλος»(Πλεξίδα 2002,48 κ.εξ.). Είναι κάλλος ατεχνούργητο. Σε αυτό το απρόσιτο και εν αρχή απρόσληπτο κάλλος μετέχει ο ησυχαστής (μετέχει στην ουσία στον θείο γνόφο) και μας καθιστά και εμάς κοινωνούς του. «Και αοράτω γε όντι δια την υπερέχουσαν φανότητα, και απροσίτω τω αυτώ δια την υπερβολήν της υπερουσίου φωτοχυσίας, εν τούτω γίγνεται πας ο Θεός γνώναι και ιδείν αξιούμενος, αυτώ τω μη οράν, μηδέ γιγνώσκειν, αληθώς εν τω υπέρ όρασιν και γνώσιν γιγνόμενος, τούτο αυτό γιγνώσκων, ότι μετά πάντα εστί τα αισθητά και τα νοητά, και προφητικώς ερών» ' Εθαυμαστώθη η γνώσις σου εξ εμού, εκραταιώθη ου μη δύνωμαι προς αυτήν(Ψαλ.138,6). (ό.π.α.α,61).

Αυτή η υπερούσια φωτοχυσία εκπέμπει πρωτόνοιο άκτιστο-μακάριο-αθάνατο αμήχανον κάλλος, πέραν των αισθητών και νοητών, ήτοι μη πλατωνικό. Είναι ο θείος γνόφος, του οποίου το σκοτάδι είναι λαμπρότερο από το φως και γεμίζει με υπέρλαμπρη μεγαλοπρέπεια «τους ανομάττους νόας»(ό.π.α.,42).

[Συνεχίζεται]